

TIJORAT BANKINING KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMASINI SHAKLLANTIRISH

Mardiev Akrom

Bank Moliya Akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat bankining korporativ boshqaruv tuzilmasini shakllantirish usullari haqida soʻz boradi. Shuningdek, mazkur maqola mavzusiga doir ilmiy hamda rasmiy adabiyotlar tahlil qilinib tegishli taklif va tavsiyalar keltiriladi.

Kalit soʻzlar: Iqtisodiy samaradorlik, bank tizmi, korporativ boshqaruv.

FORMATION OF THE CORPORATE MANAGEMENT STRUCTURE OF THE COMMERCIAL BANK

Abstract. This article talks about the methods of forming the corporate management structure of a commercial bank. Also, scientific and official literature on the topic of this article is analyzed and relevant suggestions and recommendations are presented.

Key words: Economic efficiency, banking system, corporate management.

Tijorat bankining iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy elementlaridan biri korporativ boshqaruv tizimi boʻlib, u bank boshqaruvi, uning direktorlar kengashi (kuzatuv kengashi), aksiyadorlar (ishtirokchilar) va boshqa manfaatdor shaxslar oʻrtasidagi munosabatlar majmuini oʻz ichiga oladi. Bank nazorati boʻyicha Bazel qoʻmitasi va Oʻzbekiston Markaziy banki tijorat banklarining eʼtiborini bank operatsiyalari hajmi va xarakteriga, uning faoliyati koʻlamiga va amalga oshirishning boshqa jihatlariga mos keladigan korporativ boshqaruv tizimini yaratish zarurligiga

qaratadi. biznes. Bozorlardagi bo'sh pul mablag'lari hajmining qisqarishi, ularning tannarxining oshishi, iste'mol kreditlarining tavakkalchiligi va rentabelligining pasayishi, shuningdek, fond bozorida narxlarning o'zgaruvchanligining kuchayishi sharoitida; bank boshqaruvi sifatini oshirish masalalari alohida ahamiyat kasb etdi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Markaziy banki 2021-yilda bir qator uslubiy hujjatlarni e'lon qildi[1].

Shu bilan birga, korporativ boshqaruv sohasida bir qator muammolar hal etilmayapti. Xususan, korporativ boshqaruv doirasida risklarni boshqarishning murakkab tizimlari asosan yirik kredit tashkilotlarida ishlab chiqilgan; sezilarli miqdordagi kredit tashkilotlarida risklarni boshqarish tizimli bo'lmagan, parcha-parcha xususiyatga ega edi. Mutaxassislarning fikricha, korporativ boshqaruvning noto'g'ri tuzilmasi faoliyat ko'rsatayotganligi, kredit tashkilotini operativ boshqarishda direktorlar kengashining (kuzatuv kengashining) haddan tashqari ishtiroki va korporativ faoliyatidagi boshqa kamchiliklar tufayli O'zbekiston banklarining o'z kapitali rentabelligining pasayishi. Boshqaruv tizimi 2021-yilda 10 foizdan 18 foizgacha bo'lgan bo'lib, bu banklar kapitali hajmiga qarab mutlaq ko'rinishda milliondan o'nlab va hatto yuzlab million so'mlarga teng bo'ladi[2].

Bu boradagi vaziyatni yaxshilash, jumladan, O'zbekiston Markaziy bankiga kredit tashkilotlarida korporativ boshqaruvni baholash vakolatini berish orqali ko'maklashish ko'zda tutilgan. Shunga qaramay, metodik jihatdan O'zbekiston bank tizimiga nisbatan korporativ boshqaruv tuzilmasining asosiy parametrlarini shakllantirish masalasi yaxshi ishlab chiqilmagan. O'zbekiston bank qonunchiligining ham milliy, ham tarmoq xususiyatlari nuqtai nazaridan boshqaruv tuzilmasini modellashtirishda dalillarga asoslangan yondashuvlarga ega bo'lish talab etiladi.

Tijorat banking korporativ boshqaruv tuzilmasi elementlar, ularning xususiyatlari va ular o'rtasidagi munosabatlarning asosiy tamoyillari yig'indisidir. Ko'pincha korporativ boshqaruv tuzilmalari deganda bankning ikkita boshqaruv organi - direktorlar kengashi va kengash (boshqaruv) tushuniladi. Ammo korporativ

boshqaruv tuzilmasi kengroq tushunchadir. Korporativ boshqaruvning asosiy tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat:

- aksiyadorlar (ishtirokchilar) umumiy yig'ilishi - tijorat bankining boshqaruv tuzilmasini belgilovchi, direktorlar kengashi (kuzatuv kengashi) tarkibini va bank ustavida nazarda tutilgan hollarda (ya'ni, bankning kuzatuv kengashi) tarkibini tasdiqlovchi asosiy boshqaruv organi, ustavni tasdiqlashda mulkdorlarning qaroriga muvofiq), yagona ijro etuvchi organning nomzodi va kollegial ijroiya organining tarkibi;

- direktorlar kengashi (kuzatuv kengashi) - tijorat bankining umumiy strategik boshqaruv organi bo'lib, kredit muassasasining rivojlanish yo'nalishlarini belgilash, strategik maqsadlarga erishish va taktik rejalar samaradorligini nazorat qilish, shuningdek, tijorat banki faoliyati ustidan umumiy nazoratni amalga oshirish vakolatiga ega;

- kollegial ijroiya organi (boshqaruv, hay'at, direksiya, ma'muriyat) va yagona ijro etuvchi organ (boshqaruv raisi, direktor, bosh direktor) kredit tashkilotiga joriy rahbarlikni amalga oshiradi, tijorat tashkilotining samarali operativ ishlashi bilan bog'liq masalalarni hal qiladi, bank, muntazam ravishda taktik rejalarini amalga oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish asosida;

- ichki nazorat xizmati (ichki audit). Kredit tashkiloti operatsiyalarning tabiati va ko'lamiga mos keladigan ishonchlilik darajasini ta'minlaydigan ichki nazoratni tashkil qilishi shart. Ichki nazorat organlari tizimi - bu bankning ta'sis va ichki hujjatlari bilan belgilanadigan ichki nazorat tizimi doirasida funktsiyalarni bajaradigan boshqaruv organlari, shuningdek, bo'linmalar va xodimlar (mas'ul xodimlar) yig'indisidir, ichki nazorat xizmati (ichki audit) - kredit tashkilotining ichki nazoratni amalga oshirish va uning samarali faoliyatini ta'minlashda bank boshqaruv organlariga ko'maklashish maqsadida tashkil etilgan tarkibiy bo'linmasidir;

- taftish komissiyasi tijorat banki, uning bo'linmalari va xizmatlari, filiallari va vakolatxonalarini moliya-xo'jalik faoliyati ustidan ichki nazorat funktsiyalarini amalga oshiruvchi tijorat bankining organi hisoblanadi[3].

Shuningdek, korporativ boshqaruv tuzilmasi bank faoliyatining o'ziga xos shartlariga qarab turli hosilaviy elementlar bilan to'ldirilishi mumkin. Masalan, bir nechta sho'ba (qaram) kredit tashkilotlari mavjud bo'lsa, sho'ba kredit tashkilotlari uchun audit bo'limi shaklidagi maxsus bo'g'inni ajratish orqali bank guruhining bosh tashkilotining ichki nazorat xizmatini murakkablashtirish maqsadga muvofiqdir. Boshqa holatda, asosiy boshqaruv organlarining tarmoqlangan tuzilmasi bilan (direktorlar kengashida qo'mitalar, direktorlar kengashida mustaqil direktorlar, ko'plab mulkdorlar va boshqalar) mavjud bo'lgan holda, boshqaruvchi lavozimni joriy etish mantiqan to'g'ri keladi, bank boshqaruv organlari o'rtasidagi aloqalarni (o'zaro munosabatlarni) tashkil etish, ularni o'z vakolatlari doirasidagi barcha masalalar bo'yicha xabardor qilish, kollegial organlar yig'ilishlari uchun hujjatlarni tayyorlash va boshqalar uchun mas'ul korporativ kotib.

Tijorat bankinging tashqi muhit bilan munosabatlarining mohiyatini aniqlash bloki muhim korporativ qarorlarni qabul qilishda barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlari hisobga olinishini ta'minlash, shuningdek, batafsillik darajasi va chastotasini belgilash uchun mo'ljallangan. bank faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor qilish. Bankning tashqi muhit bilan o'zaro ta'sirining ko'p qirraliligi tufayli ushbu blokga korporativ boshqaruv tuzilmasini shakllantirish metodologiyasining boshqa bloklari bilan solishtirganda eng ko'p omillar ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ko'rib chiqilayotgan metodologiya blokining maqsadi faqat ikkita asosiy masala: manfaatlar to'qnashuvi muammosi va ma'lumotlarni oshkor qilish tartibi. Ushbu savollarga muvofiq, tashqi muhit bilan munosabatlarning tabiatiga ta'sir qiluvchi barcha omillarni har birida eng muhimlarini ajratib ko'rsatadigan ikkita guruhga birlashtirish mumkin.

Korporativ nizolar muammosi bank va uning egalari uchun eng kam salbiy oqibatlariga olib keladigan yuzaga keladigan ziddiyatli vaziyatlarni samarali hal qiladigan mexanizmni yaratishni talab qiladi. Shu bilan birga, bank nuqtai nazaridan mulkdorlarning manfaatlarini markaziy o'ringa qo'yish nizolarni aktsiyadorlar (ishtirokchilar) fikri foydasiga so'zsiz hal qilishni anglatmaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. <https://cbu.uz/rw/about/history/> [O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki]
2. Abdullaeva T.S. *Analysis of the financial condition of a commercial bank*. - M.: Finance and statistics, 2020.
3. Шарипов М.Н. (2022). Совершенствование механизма государственного мониторинга финансового состояния коммерческих банков// *Вестник и наука*. №3.